

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Кафедра прикладної соціології та соціальних комунікацій

**КОМПЛЕКС НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
З ДИСЦИПЛІНИ**

«Соціологія»

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти перший (бакалаврський) рівень вищої освіти

галузь знань _____

спеціальність 061 Журналістика

освітня програма Медіакомунікації та зв'язки з громадськістю

спеціалізація _____

вид дисципліни обов'язкова

факультет соціологічний

УКЛАДАЧ: к. соціол. наук, Зінюк А.В.

2023/2024 навчальний рік

З М І С Т

1	Робоча програма навчальної дисципліни «Соціологія»	3
2	Плани семінарських занять	18
3	Завдання для самостійної роботи	27
4	Завдання для контрольної роботи, що передбачена навчальним планом	31
5	Питання для підсумкового контролю знань	32
6	Критерії оцінювання знань та вмінь студентів	34

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Кафедра прикладної соціології та соціальних комунікацій

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Декан соціологічного факультету
Олена МУРАДЯН

«___» _____ 2023 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Соціологія»

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти перший (бакалаврський) рівень вищої освіти

галузь знань _____

спеціальність 061 Журналістика

освітня програма Медіакомунікації та зв'язки з громадськістю

спеціалізація _____

вид дисципліни обов'язкова

факультет соціологічний

2023/2024 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою соціологічного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

« 28 » червня 2023 року, протокол № 6

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: Зінюк Анна Володимирівна, кандидат соціологічних наук, доцент кафедри прикладної соціології і соціальних комунікацій Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

Програму схвалено на засіданні кафедри прикладної соціології та соціальних комунікацій соціологічного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

Протокол від « 28 » червня 2023 року № 15

Завідувач кафедри
прикладної соціології
та соціальних комунікацій

(підпис)

Ірина СОЛДАТЕНКО

(прізвище та ініціали)

Програму погоджено з гарантом освітньо-професійної програми «Медіакомунікації та зв'язки з громадськістю»

Гарант освітньо-професійної програми «Медіакомунікації та зв'язки з громадськістю»

АКСЬОНОВ_____

(підпис)

Сергій

(прізвище та ініціали)

Програму погоджено науково-методичною комісією соціологічного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

Протокол від « 26 » червня 2023 року № 9

Голова науково-методичної комісії Юлія СОРОКА

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни “Соціологія” складена відповідно до освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми підготовки першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 061-Журналістика, спеціалізації «Медіакомунікації та зв’язки з громадськістю» та враховує вимоги до змішаної форми навчання.

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. *Мета викладання навчальної дисципліни:* ознайомлення студентів з поняттями соціології, розкриття змісту предмету та об’єкту соціології, аналіз основних сфер і соціальної структури соціології, показ специфіки соціальних явищ, процесів та інститутів, соціальних зв’язків і відносин, соціальних інститутів та груп, способів їх організації, закономірностей функціонування і розвитку, основними методами проведення конкретних соціологічних досліджень а також значення соціології щодо розв’язання проблем українського суспільства.

1.2. *Основні завдання вивчення дисципліни:* надати цілісне уявлення про специфіку соціологічного знання, його об’єкт і предмет, перспективи її подальшого розвитку; сформулювати у студентів соціологічне знання про місце і роль соціальних факторів і соціальних інститутів у житті суспільства; допомогти студентам органічно пов’язувати здобуті соціологічні знання зі складними проблемами сучасного життя, вміло орієнтуватися в ньому; надати допомогу студентам у виробленні навичок в журналістиці та використання їх результатів у практичній роботі.

1.3. *Кількість кредитів* - 4

1.4. *Загальна кількість годин* - 120

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Нормативна / за вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
2-й	2-й
Семестр	
3-й	3-й
Лекції	
14 год.(дистанційно)	6 год. (дистанційно)
Практичні, семінарські заняття	
28 год. (дистанційно)	4 год. (дистанційно)
Лабораторні заняття	
год.	год.
Самостійна робота, у тому числі	
78 год.	110 год.
Індивідуальні завдання	
год.	

1.6. *Згідно з вимогами освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми, здобувачі повинні набути компетентності та демонструвати такі результати навчання:*

Перелік предметних компетентностей здобувача вищої освіти:

Загальні компетентності:

- ЗК01. Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.
- ЗК02. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
- ЗК03. Здатність бути критичним і самокритичним.
- ЗК04. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.
- ЗК05. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.
- ЗК06. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.
- ЗК07. Здатність працювати в команді.
- ЗК08. Здатність навчатися і оволодівати сучасними знаннями.
- ЗК09. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.
- ЗК10. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.
- ЗК11. Здатність спілкуватися державною мовою.

Фахові компетентності:

- СК01. Здатність застосовувати знання зі сфери соціальних комунікацій у своїй професійній діяльності.
- СК02. Здатність формувати інформаційний контент.
- СК03. Здатність створювати медіапродукт.
- СК04. Здатність організовувати й контролювати командну професійну діяльність.
- СК05. Здатність ефективно просувати створений медійний продукт.

Програмні результати навчання:

- ПР01. Пояснювати свої виробничі дії та операції на основі отриманих знань.
- ПР02. Застосовувати знання зі сфери предметної спеціалізації для створення інформаційного продукту чи для проведення інформаційної акції.
- ПР04. Виконувати пошук, оброблення та аналіз інформації з різних джерел.
- ПР06. Планувати свою діяльність та діяльність колективу з урахуванням цілей, обмежень та передбачуваних ризиків.
- ПР07. Координувати виконання особистого завдання із завданнями колег.
- ПР08. Виокремлювати у виробничих ситуаціях факти, події, відомості, процеси, про які бракує знань, і розкривати способи та джерела здобування тих знань.
- ПР09. Оцінювати діяльність колег як носіїв прав і обов'язків членів суспільства, представників громадянського суспільства.
- ПР10. Оцінювати діяльність колег з точки зору зберігання та примноження суспільних і культурних цінностей і досягнень.
- ПР11. Вільно спілкуватися з професійних питань, включаючи усну, письмову та електронну комунікацію, українською мовою.
- ПР12. Вільно спілкуватися з професійних питань, включаючи усну, письмову та електронну комунікацію, іноземною мовою.
- ПР13. Передбачати реакцію аудиторії на інформаційний продукт чи на інформаційні акції, зважаючи на положення й методи соціально-комунікативних наук.
- ПР14. Генерувати інформаційний контент за заданою темою з використанням доступних, а також обов'язкових джерел інформації.
- ПР15. Створювати грамотний медіапродукт на задану тему, визначеного жанру, з урахуванням каналу поширення чи платформи оприлюднення.
- ПР16. Планувати свою роботу та роботу колег, спрямовану як на генерування інформаційного контенту, так і створення медіапродукту, а також його промоцію.

ПР17. Розміщувати оперативну інформацію про свій медіапродукт на доступних інтернет-платформах.

ПР18. Використовувати необхідні знання й технології для виходу з кризових комунікативних ситуацій на засадах толерантності, діалогу й співробітництва.

Заплановані результати навчання

У результаті вивчення курсу студенти повинні

знати:

- ✓ поняття суспільства як соціальної реальності та цілісної системи;
- ✓ основні соціальні інституції, що забезпечують відтворення суспільних відносин;
- ✓ головні етапи культурно-історичного розвитку суспільства, механізми та форми соціальних змін;
- ✓ поняття соціалізації та соціального контролю, особистості як суб'єкта соціальної дії та соціальних взаємодій, виробити соціологічне розуміння особистості;
- ✓ культурно-історичні типи соціальної нерівності та стратифікації, мати уявлення про горизонтальну і вертикальну соціальну мобільність;
- ✓ загальні проблеми стратифікації українського суспільства, виникнення класів, причини бідності та нерівності, взаємини соціальних груп, спільнот;
- ✓ основні етапи та методи соціологічного дослідження.

вміти:

- ✓ вміло використовувати понятійний апарат соціології у визначенні сутності соціальної дії та соціальних відносин, соціальних процесів та виокремлення їх основних різновидів;
- ✓ визначати своє місце в соціальній структурі суспільства, а також соціальні ролі, які може виконувати людина в житті;
- ✓ використовувати отримані теоретичні знання для оцінки конкретних ситуацій, що виникають у повсякденному житті; передбачувати та аналізувати можливі наслідки таких ситуацій;
- ✓ аналізувати соціальні явища, факти та їх сутність, тенденції змін соціальних процесів в умовах ринкової трансформації суспільства;
- ✓ розкривати сутність конкретно-соціологічних досліджень (поняття, види, етапи), організовувати і проводити соціологічні дослідження, опрацьовувати соціологічну інформацію і впроваджувати її результати в практичну діяльність.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Тема 1. Соціологія як наука: предмет, об'єкт, структура та функції

Зміст: Соціологічна уява як необхідна компетентність для журналістів. Дискусії про предмет соціології, місце і роль теоретичної соціології в її предметному полі. Функції, закони та категорії соціологічної науки.

Тема 2. Соціальна взаємодія та соціальні відносини

Зміст: Соціальна дія: поняття, ознаки, структурні елементи, типи інтерпретації. Типізація соціальних дій. Соціальна взаємодія: поняття, форми. Соціальні відносини як предмет соціології.

Тема 3. Соціальні групи. Соціальні організації. Соціальні інститути

Зміст: Визначення соціальної групи та її види. Поняття «соціальна організація». Соціальні організації: основні риси і чинники функціонування. Поняття «соціальний інститут». Інституціоналізація як соціальний феномен. Види і функції соціальних інститутів. Базові соціальні інститути та методологія їх вивчення.

Тема 4. Особистість у системі соціальних зав'язків

Зміст: Особистість: сутність і соціологічні концепції. Соціологічна структура особистості. Проблеми взаємодії особистості і суспільства. Поняття соціалізації особистості. Етапи соціалізації особистості.

Тема 5. Соціальний контроль та девіація

Зміст: Сутність соціальної девіації. Теорії девіантної поведінки. Причини і види девіантної поведінки. Соціальний контроль.

Тема 6. Соціальна нерівність, стратифікація та мобільність

Зміст: Рівність та нерівність як проблема теоретичної соціології. Базові поняття теорії стратифікації. Сутність і функції соціальної стратифікації. Соціальна мобільність в соціологічному знанні.

Тема 7. Суспільство, його ознаки та типологія

Зміст: Суспільство: поняття, сутнісні ознаки. Критерії типологізації суспільства. Порівняльна характеристика різних типів суспільства. Обрис сучасного суспільства з точки зору його ключових характеристик: макдональдизоване суспільство, суспільство ризику, мережеве суспільство.

Тема 8. Глобалізація в соціологічному вимірі

Зміст: Глобальна спільнота як об'єкт соціологічного вивчення. Глобалізація як характерне явище нашої сучасності. Багатомірність поняття «глобалізація» в соціології. Теорії глобалізації: їх сутність, еволюція, класифікація. Образи глобального порядку або чотири картини глобалізації.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
л		п	лаб.	інд.	с.р.	л		п	лаб.	інд.	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Тема 1. Соціологія як наука: предмет, об'єкт, структура та функції (вступна лекція)	15	2	4			9	15	1				14
Тема 2. Соціальна взаємодія та соціальні відносини (тематична лекція)	15	2	4			9	15	1	1			13
Тема 3. Соціальні групи. Соціальні організації. Соціальні інститути (тематична лекція)	15	2	4			9	15	1	1			13
Тема 4. Особистість у системі соціальних зав'язків. (тематична лекція)	15	2	4			9	15					15

Тема 5. Соціальний контроль та девіація (тематична лекція)	15	2	4			9	15					15
Тема 6. Соціальна нерівність, стратифікація та мобільність (тематична лекція)	15	2	4			9	15	1	1			13
Тема 7. Суспільство, його ознаки та типологія (тематична лекція)	15	1	2			12	15	1				14
Тема 8. Глобалізація в соціологічному вимірі (тематична лекція)	15	1	2			12	15	1	1			13
Усього годин	120	16	28			78	120	6	4			110

4. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна форма	заочна форма
<u>Тема 1. Соціологія як наука: предмет, об'єкт, структура та функції</u>			
1.	<p>Семінари 1-2. Предмет, об'єкт, структура та функції соціології</p> <p>Завдання семінару: ознайомлення студентів з основними підходами до розуміння місії соціології; осмислення феномену соціологічної уяви як необхідної компетентності для журналістів; групова дискусія та обмін думками (за рекомендованою літературою до семінарів).</p> <p style="text-align: center;">Питання до обговорення:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Що вивчає соціологія? 2. Що таке предмет соціології? Чому існує різноманітний підхід до розуміння предмета соціології? 3. Які теоретичні концепції розкривають поняття теоретичної соціології? 4. Чим відрізняються між собою мікро- та макросоціологія? 5. Яким чином практично-перетворювальна функція сприяє розвитку суспільства? 	4	
<u>Тема 2. Соціальна взаємодія та соціальні відносини</u>			
2.	<p>Семінар 3-4. Соціальна дія, соціальна взаємодія та соціальні відносини</p> <p>Завдання семінару: ознайомлення студентів із соціальними ознаками та типами соціальної дії; осмислення феномену соціологічної взаємодії та соціальних відносин; групова дискусія та обмін думками (за рекомендованою літературою до семінарів).</p>	4	1

	<p style="text-align: center;">Питання до обговорення:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Що розумів під соціальною дією М. Вебер? Які, на його думку, особливості має соціальна дія? 2. Які типи інтерпретації соціальної дії запропонував М. Вебер? 3. Які структурні елементи будь-якої соціальної дії? 4. Які можна виділити основні типи взаємодій? В чому полягають їх особливості? Наведіть приклади. 5. Що таке соціальні цінності і яка їх роль у формуванні соціальних відносин? 		
<u>Тема 3. Соціальні групи. соціальні організації. соціальні інститути</u>			
3.	<p><i>Семінар 5-6. Соціальні групи. соціальні організації. соціальні інститути</i></p> <p><i>Завдання семінару:</i> ознайомлення студентів із значенням та видами соціальної групи; основними рисами та чинниками функціонування соціальних організацій; видами та функціями соціальних інститутів та соціальним феноменом інституціоналізації групова дискусія та обмін думками (за рекомендованою літературою до семінарів).</p> <p style="text-align: center;">Питання до обговорення:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Чому для соціології важливо вивчати соціальні спільноти і групи? 2. Які основні ознаки соціальної групи? За якими критеріями визначається приналежність індивіда до конкретної соціальної групи? 3. Дайте визначення поняття «соціологія організацій». Висвітліть виникнення та сутність соціальних організацій. 4. Опишіть механізм побудови соціальних організацій та основні чинники їх функціонування. 5. Чому поняття «соціальний інститут» посідає одне з центральних місць у соціології? 6. Охарактеризуйте основні ознаки соціального інституту. Які умови виникнення і становлення соціальних інститутів? 7. Охарактеризуйте умови успішного функціонування соціальних інститутів. У чому полягають основні функції та дисфункція сучасних соціальних інститутів в Україні? 	4	1
<u>Тема 4. Особистість у системі соціальних зв'язків</u>			
4.	<p><i>Семінари 7-8. Особистість у системі соціальних зв'язків</i></p> <p><i>Завдання семінару:</i> ознайомлення студентів з соціологічними концепціями особистості; особливостями процесу соціалізації та її факторами; групова дискусія (за рекомендованою літературою до семінарів).</p>	4	

	<p style="text-align: center;"><i>Питання до обговорення:</i></p> <ol style="list-style-type: none">1. Відмінності поняття «особистість» у соціології від представлення у рамках окремих наук. Співвідношення понять «людина», «особистість», «індивід», «індивідуальність».2. Центральні теорії розвитку особистості.3. Соціальні статуси і ролі.4. Поняття соціалізації особистості.5. Під впливом яких факторів відбувається соціалізація особистості?6. Які етапи соціалізації ви можете виділити на своєму життєвому шляху? З'ясуйте, які соціальні властивості формування на кожному з цих етапів, проаналізуйте роль соціальних інститутів у формуванні цих властивостей.		
--	--	--	--

<u>Тема 5. Соціальний контроль та девіація</u>			
5.	<p><i>Семінари 9-10. Соціальний контроль та девіація</i></p> <p><i>Завдання семінару:</i> ознайомлення студентів з теоріями соціальної девіації; причинами та видами девіантної поведінки; особливостями соціального контролю; групова дискусія (за рекомендованою літературою до семінарів).</p> <p><i>Питання до обговорення:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Яка поведінка називається девіантною? 2. У чому проявляється позитивна та негативна спрямованість девіацій? 3. Як можна відрізнити девіантну поведінку від нормативної? 4. Які існують теоретичні підходи до пояснення соціальних девіацій? 5. Що таке соціальний контроль? 6. Які види соціального контролю ви знаєте? 7. Які існують теоретичні підходи до побудови та організації соціального контролю? 8. Яка специфіка соціальних девіацій в сучасному українському суспільстві? Сформулюйте їх причини. 	4	-
<u>Тема 6. Соціальна нерівність, стратифікація та мобільність</u>			
6.	<p><i>Семінари 11-12. Соціальна нерівність, стратифікація та мобільність</i></p> <p><i>Завдання семінару:</i> ознайомлення студентів з особливостями феномену соціальної нерівності, аналіз теорій стратифікації; особливостями соціальної мобільності; формування обізнаності щодо нерівності, стратифікації та мобільності в українському суспільстві, групова дискусія (за рекомендованою літературою до семінарів).</p> <p><i>Питання до обговорення:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Як співвідносяться між собою біологічна і соціальна нерівність? 2. Які причини існування й усталеного відтворення соціальної нерівності? 3. Чи пов'язана горизонтальна мобільність зі зміною статусу? 4. Чи може соціальна мобільність виступати показником «відкритості» або «закритості» того чи іншого суспільства? 5. Які соціальні проблеми може викликати екстремальна маргіналізація? 	4	1
<u>Тема 7. Суспільство, його ознаки та типологія</u>			
7.	<p><i>Семінар 13-14. Суспільство, його ознаки та типологія</i></p> <p><i>Завдання семінару:</i> ознайомлення студентів з феноменом та типологізацією суспільства, її різновидами; осмислення</p>	2	

	<p>таких видів сучасного суспільства як макдональдизоване суспільство, суспільство ризику, мережеве суспільство групова дискусія (за рекомендованою літературою до семінарів).</p> <p style="text-align: center;">Питання до обговорення :</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Що таке суспільство? Чому людина не може існувати за межами суспільства? 2. Які основні значення надаються терміну «суспільство»? 3. Як співвідносяться макросоціологічний і мікросоціологічний підходи до пізнання суспільства? 4. Які соціологічні критерії суспільства виділив Е. Шилз? 5. Як співвідноситься колективне й індивідуальне у функціонуванні і розвитку суспільства? 			
<u>Тема 8. Глобалізація в соціологічному вимірі</u>				
8.	<p>Семінар 15-16. Глобалізація в соціологічному вимірі</p> <p>Завдання семінару: ознайомлення студентів з багатомірністю поняття глобалізації; теоріями глобалізації; осмислення функціонування сучасного суспільства групова дискусія (за рекомендованою літературою до семінару).</p> <p style="text-align: center;">Питання до обговорення:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Як, за У. Беком, співвідносяться поняття «глобалізм», «глобальність» і «глобалізація»? 2. За якими параметрами У. Бек пропонує оцінювати масштаби і межі глобалізації? 3. До яких соціальних наслідків приводить гібридизація культури під впливом глобалізації? 4. Які зміни відбуваються під впливом глобалізації культури у суспільній свідомості? 5. Що таке «глобальна солідарність» і за яких умов вона можлива? 	2	1	
Усього годин			32	6

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин
1	Підготовка відповідей на запитання на практичному занятті. Участь у дискусії.	9
2	Підготовка відповідей на запитання на практичному занятті. Участь у дискусії.	9
3	Підготовка відповідей на запитання на практичному занятті. Участь у дискусії.	9
4	Підготовка відповідей на запитання на практичному занятті. Участь у дискусії.	9
5	Підготовка відповідей на запитання на практичному занятті. Підготовка доповідей. Участь у дискусії.	9
6	Підготовка відповідей на запитання на практичному занятті. Участь у дискусії.	9

7	Підготовка відповідей на запитання на практичному занятті. Участь у дискусії.	12
8	Підготовка відповідей на запитання на практичному занятті. Участь у дискусії.	12
	Разом	78

6. Види навчальної діяльності (змішане навчання)

Лекції					
	Класифікація	Попередня підготовка	Подача нової інформації	Тренування	Зворотній зв'язок
Лекція 1. Соціологія як наука: предмет, об'єкт, структура та функції	Вступна	Ознайомлення або повторення термінології, необхідної для роботи з темою	<ul style="list-style-type: none"> Тексти; відеоко нфе-ренція 	<ul style="list-style-type: none"> Питання для самоперевірки; Пошук відповідей на питання 	<ul style="list-style-type: none"> Запитання; Обговорення навчального матеріалу
Лекція 2. Соціальна взаємодія та соціальні відносини	Інформаційна (тематична)	Ознайомлення або повторення термінології, необхідної для роботи з темою	<ul style="list-style-type: none"> Тексти; відеоко нфе-ренція 	<ul style="list-style-type: none"> Питання для самоперевірки; Пошук відповідей на питання 	<ul style="list-style-type: none"> Запитання; Обговорення навчального матеріалу
Лекція 3. Соціальні групи. Соціальні організації. Соціальні інститути (Інформаційна (тематична)	Ознайомлення або повторення термінології, необхідної для роботи з темою	<ul style="list-style-type: none"> Тексти; відеоко нфе-ренція 	<ul style="list-style-type: none"> Питання для самоперевірки; Пошук відповідей на питання 	<ul style="list-style-type: none"> Запитання; Обговорення навчального матеріалу
Лекція 4. Особистість у системі соціальних зв'язків.	Інформаційна (тематична)	Ознайомлення або повторення термінології, необхідної для роботи з темою	<ul style="list-style-type: none"> Тексти; відеоко нфе-ренція 	<ul style="list-style-type: none"> Питання для самоперевірки; Пошук відповідей на питання 	<ul style="list-style-type: none"> Запитання; Обговорення навчального матеріалу
Лекція 5. Соціальний контроль та девіація	Інформаційна (тематична)	Ознайомлення або повторення термінології, необхідної для роботи з темою	<ul style="list-style-type: none"> Тексти; відеоко нфе-ренція 	<ul style="list-style-type: none"> Питання для самоперевірки; Пошук відповідей на питання 	<ul style="list-style-type: none"> Запитання; Обговорення навчального матеріалу
Лекція 6. Соціальна нерівність, стратифікація та мобільність	Інформаційна (тематична)	Ознайомлення або повторення термінології, необхідної для роботи з темою	<ul style="list-style-type: none"> Тексти; відеоко нфе-ренція 	<ul style="list-style-type: none"> Питання для самоперевірки; Пошук відповідей на питання 	<ul style="list-style-type: none"> Запитання; Обговорення навчального матеріалу
Лекція 7. Суспільство, його ознаки та типологія)	Інформаційна (тематична)	Ознайомлення або повторення термінології, необхідної для роботи з темою	<ul style="list-style-type: none"> Тексти; відеоко нфе-ренція 	<ul style="list-style-type: none"> Питання для самоперевірки; Пошук відповідей на питання 	<ul style="list-style-type: none"> Запитання; Обговорення навчального матеріалу
Лекція 8.	Інформаційна	Ознайомлення	<ul style="list-style-type: none"> Тексти; 	<ul style="list-style-type: none"> Питання 	<ul style="list-style-type: none"> Запитання

Глобалізація в соціологічному вимірі	(тематична)	або повторення термінології, необхідної для роботи з темою	• відеоко нференція	я для самоперевірки; • Пошук відповідей на питання	ня; • Обгово рення навчального матеріалу	
Семінари						
	Вид навчальної діяльності	Попередня підготовка	Виконання практичного завдання	Оцінювання	Рефлексія	Зворотній зв'язок
Семінар 1-2. Соціологія як наука: предмет, об'єкт, структура та функції	Онлайн-діяльність	Ознайомлення з літературою до семінару	Пошук відповідей на питання; творча дискусія	Усна відповідь;	Діалог, групове обговорення	• Групові консультації; • коментарі під час заняття від викладача
Семінар 3-4. Соціальна взаємодія та соціальні відносини	Онлайн-діяльність	Ознайомлення з літературою до семінару	Пошук відповідей на питання; творча дискусія	Усна відповідь;	Діалог, групове обговорення	• Групові консультації; • коментарі під час заняття від викладача
Семінар 5-6. Соціальні групи. Соціальні організації. Соціальні інститути (Онлайн-діяльність	Ознайомлення з літературою до семінару	Пошук відповідей на питання; творча дискусія	Усна відповідь;	Діалог, групове обговорення	• Групові консультації; • коментарі під час заняття від викладача
Семінар 7-8. Особистість у системі соціальних зв'язків.	Онлайн-діяльність	Ознайомлення з літературою до семінару	Пошук відповідей на питання; творча дискусія	Усна відповідь;	Діалог, групове обговорення	• Групові консультації; коментарі під час заняття від викладача
Семінар 9-10. Соціальний контроль та девіація	Онлайн-діяльність	Ознайомлення з літературою до семінару	Пошук відповідей на питання; творча дискусія	Усна відповідь;	Діалог, групове обговорення	• Групові консультації; • коментарі під час заняття від викладача
Семінар 11-12. Соціальна нерівність, стратифікація та мобільність	Онлайн-діяльність	Ознайомлення з літературою до семінару	Пошук відповідей на питання; творча дискусія	Усна відповідь;	Діалог, групове обговорення	• Групові консультації; • коментарі під час заняття від викладача
Семінар 13-14. Суспільство, його ознаки та типологія)	Онлайн-діяльність	Ознайомлення з літературою до семінару	Пошук відповідей на питання; творча дискусія	Усна відповідь;	Діалог, групове обговорення	• Групові консультації; • коментарі під час заняття від викладача
Семінар 15-16. Глобалізація в	Онлайн-діяльність	Ознайомлення з літературою	Пошук відповідей на	Усна відповідь;	Діалог, групове	• Групові

соціологічному вимірі		до семінару	питання; творча дискусія		обговорення	консультації; • кометарі під час заняття від викладача
-----------------------	--	-------------	--------------------------	--	-------------	--

7. Методи контролю

Контроль знань з навчальної дисципліни визначає відповідність рівня отриманих студентами знань, вмінь та навичок вимогам нормативних документів з вищої освіти. Навчальним планом та програмою навчальної дисципліни передбачені різні види завдань. За виконання різних видів завдань протягом семестру студенти набирають певну суму балів, яка дозволяє (або не дозволяє) скласти залік. Мінімальна кількість 22 балів, з якою студент допускається до написання іспиту

Поточний контроль – опитування на семінарських заняттях за контрольними та програмними питаннями поточної та попередніх тем; оцінювання ступеню активності студентів та якості їхніх виступів та коментарів при проведенні дискусій на семінарських заняттях. *Рубіжний контроль* – контрольна робота за темами розділів. *Підсумковий контроль* – письмовий екзамен.

Форми навчання: лекції (розкриваються принципові та найбільш важливі аспекти визначених тем) із застосуванням мультимедійних засобів навчання; інтерактивні семінари з елементами теоретичних дискусій, роботою у групах та із застосуванням мультимедійних засобів навчання; консультації. Самостійна робота студентів з навчальною літературою, першоджерелами та Інтернет-ресурсами.

8. Схема нарахування балів

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання								Контрольна робота, передбачена навчальним планом	Разом	Екзамен	Сума
Розділ											
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8				
5	5	5	5	5	5	5	5	20	60	40	100

T1, T2 ... T8 – теми розділів.

Критерії оцінювання поточного контролю

Студенти одержують бали за підготовленість і роботу на кожному семінарському занятті. Обов'язковим також є виконання всіх індивідуальних завдань, а також виконання контрольної роби. Це дає допуск до здачі екзамену.

За роботу на семінарах з кожної теми студент може отримати:

5 балів – відповідь студента характеризується повним, глибоким та змістовним знанням теоретичного та практичного матеріалу з теми, вільним володінням термінами та поняттями дисципліни. Він систематично активно бере участь в обговоренні кожної теми, що вивчається, його відповіді характеризуються креативним підходом.

4-3 бали – відповідь студента характеризується повним і змістовним знанням теоретичного матеріалу з теми, вільним володінням термінами та поняттями. Але він недостатньо активно бере участь в ході обговорення теоретичних питань і допускає при виконанні практичних завдань деякі неточності, його відповіді не характеризуються креативним підходом.

2-1 бал – відповідь студента характеризується слабким і невпевненим знанням як теоретичного, так практичного матеріалу. Він допускає багато помилок у відповідях на тестові завдання та не проявляє активність в дискусіях з тем навчальної дисципліни.

0 балів – у студента дуже слабкий рівень знання теоретичного матеріалу; відсутні навички виконання завдань з навчальної дисципліни, він не приймає участі в обговоренні теоретичного матеріалу, що вивчається; студент допускає змістовні помилки у відповідях на конкретні питання і завдання.

Критерії оцінювання контрольної роботи

За виконання контрольної роботи студент може отримати до 20 балів:

16 – 20 балів – студент здав роботу, яка повністю відповідає поставленим завданням, не містить граматичних та орфографічних помилок та до якої відсутні зауваження викладача по суті та змісту роботи.

11 – 15 балів - студент здав роботу, яка повністю відповідає поставленим завданням, містить 1-2 граматичні або орфографічні помилки, та отримав деякі зауваження викладача по суті та змісту роботи.

5 – 10 балів - студент здав роботу, яка відповідає більшості поставлених завдань, але отримала серйозні зауваження викладача стосовно її змісту та суті, або містить більше трьох граматичних або орфографічних помилок,.

1 – 4 бали – студент здав роботу у визначений термін без поважної причини, або в роботі виявлено значні помилки, відповіді не аргументовано.

0 балів – студент не здав контрольну роботу.

Критерії оцінювання екзаменаційної роботи:

Загальна кількість балів за екзаменаційну роботу – 40 балів. В екзаменаційному білеті тестові завдання: 40 тестів оцінюються до **40 балів** (правильна відповідь 1 бал).

У разі продовження воєнного стану з заборонаю відвідування ЗВО надається можливість скласти екзамен у тестовій формі (білет містить 40 тестових завдань, оцінювання: 1 бал за кожен вірну відповідь) дистанційно на платформах Zoom, Google Classroom в курсі «Соціологія».

<i>Приклад тестових завдань для підсумкового контролю знань</i>	
<p>1. Соціологія – наука, яка вивчає :</p> <p>A. Взаємодію соціальних груп, функціонування соціальних інститутів, соціальну структуру суспільства</p> <p>B. Відносини панування і підлягання, державний устрій та інститути влади, режими правління</p> <p>C. Систему ринкових відносин</p> <p>D. Систему сімейних відносин</p>	
<p>2. Як називається функція соціології, що відповідає за розробку моделі майбутнього стану, тенденцій розвитку соціальних явищ і процесів, соціальної реальності у перспективі?</p> <p>A. Теоретична функція</p> <p>B. Прогностична функція</p> <p>C. Функція передбачення</p> <p>D. Ідеологічна функція</p>	
<p>3. Термін «соціологія» запропонував і вперше використав у своїх творах:</p> <p>A. О.Конт</p> <p>B. Е.Дюркгейм</p> <p>C. К.Маркс</p> <p>D. Г.Спенсер</p>	

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка	
	для чотирирівневої шкали оцінювання	для дворівневої шкали оцінювання

90 – 100	відмінно	зараховано
70-89	добре	
50-69	задовільно	
1-49	незадовільно	не зараховано

9. Рекомендована література

Основна література

1. Горлач Н., Кремень В., Волович В., Жиленкова І., Романенко М. Соціологія: Підручник. К.: ЦНЛ, 2019. 808 с.
2. Соціологія: навчальний посібник для студентів для студентів усіх спеціальностей денної форми навчання, що вивчають «Соціологію» / О. В. Горпинич, О. Ю. Клименко, Л. М. Москаленко, М. С. Труш, В. Ф. Ятченко Київ : ДУТ, 2019. 235 с.
3. Соціологія: навчальний посібник для студентів / Романенко М., Сюй Цюань Яо. Соціологія: підручник. Київ: ЦНЛ, 2019. 808 с
4. Черниш Н. Й. Соціологія: підручник за рейтингово-модульною системою навчання. 5-те вид., перероб. і доп. К. : Знання, 2009. 468 с.
5. Штомпка П. Соціологія. Аналіз суспільства. Львів: Колір ПРО, 2020. 800 с.

Допоміжна література

1. Бакіров Віль. Зворотний бік цифрового суспільства – другий «бунт мас». Перечитуючи Ортегу-і-Гассета.
<https://zn.ua/ukr/tech/zvorotnij-bik-tsifrovoho-suspilstva-druhij-bunt-mas-.html>
2. Бандера С. Перспективи Української Революції. Видавництво Наш Формат, 2022. 664 с. <https://nashformat.ua/products/ebook-perspektyvy-ukrainskoi-revoljutsii-622261>
3. Загальна соціологія: [хрестоматія] / концепція, упоряд., перекл. А. В. Фурман, В. С. Біскуп, О. С. Морщакова. Київ: Видавництво Ліра-К, 2019. 354 с.
4. Малиш Л. Три покоління українців у стратифікаційних ієрархіях: порівняльна перспектива. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2021. № 3. С. 21–36
5. Марценюк Т. Гендерна рівність та недискримінація на практиці. Видавництво Комора 2021. 176 с.
6. Ручка А. Динаміка ціннісних пріоритетів населення України за останні три десятиліття (1991–2020 рр.) // Українське суспільство: моніторинг соціальних змін. 2020. Випуск 7. С. 69–77.
7. Симончук О. Соціально-статусні самооцінки українців: зміни в часі (2009–2019). *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2021. № 1. С. 5–24.
8. Танчер В. Колізія культурних ідентичностей у полікультурному суспільстві. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2019. № 4. С. 106–117.
9. Черниш Н.Й. Соціологічні аспекти дослідження взаємозв'язку глобалізації та пандемії Covid-19 // Український Соціум, 2020, № 4 (75). С. 9–16. Режим доступу <https://doi.org/10.15407/socium2020.04.009>

10. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. – <https://sociology.knu.ua/uk/aktualni-problemi-sociologiyi-psihologiyi-pedagogiki>
2. Бібліотека Інституту соціології НАН України. – <https://i-soc.com.ua/ua/institute/lib>

3. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Соціологія. –<https://sociology.knu.ua/uk/visnik-kiyivskogo-nacionalnogo-universitetu-imeni-tarasa-shevchenka-sociologiya>
Науково-теоретичний альманах «Грані». – <https://grani.org.ua/index.php/journal>
4. Ресурсний центр по соціології, Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна (електронна бібліотека, тексти публікацій) – <http://www.sociology.kharkov.ua/> English-Russian Sociological Encyclopedical Dictionary – [http:// www.diclib.com/cgi-bin/d1.cgi](http://www.diclib.com/cgi-bin/d1.cgi)
5. International Sociological Association
<https://www.isa-sociology.org/en/conferences/world-congress/>
6. Європейська соціологічна Асоціація <http://www.europeansociology.org/about-esa>
7. Соціологічна асоціація України <https://www.sau.in.ua>
8. Соціологічні студії – <https://vnu.edu.ua/uk/publishing/sociologichni-studiyi>
9. Соціологія: теорія, методи, маркетинг – <http://stmm.in.ua/archive/>
10. Український соціологічний журнал – <https://sau.in.ua/magazine/ukrayinskyj-socziologichnyj-zhurnal/>
11. Український соціум – <https://ukr-socium.org.ua/uk/>
12. Щорічник Міжнародної соціологічної асоціації (МСА) — «Annual Review of Sociology» – [http:// www.annualreviews.org/loi/soc](http://www.annualreviews.org/loi/soc)

Плани семінарських занять

ТЕМА 1. СОЦІОЛОГІЯ ЯК НАУКА: ПРЕДМЕТ, ОБ'ЄКТ, СТРУКТУРА ТА ФУНКЦІЇ

План

1. Місія соціології у сучасному світі.
2. Соціологічна уява як необхідна компетентність для журналістів.
3. Дискусії про предмет соціології, місце і роль теоретичної соціології в її предметному полі.

Контрольні питання

1. Що вивчає соціологія?
2. Що таке предмет соціології? Чому існує різноманітний підхід до розуміння предмета соціології?
3. Які теоретичні концепції розкривають поняття теоретичної соціології?
4. Чим відрізняються між собою мікро- та макросоціологія?
5. Яким чином практично-перетворювальна функція сприяє розвитку суспільства?

Теми доповідей

1. Особливості та переваги макросоціологічного підходу до аналізу суспільства.
2. Особливості та переваги мікросоціологічного підходу до аналізу суспільства.

Методичні поради

Вивчення теми слід розпочати з роздумів над питанням про природу виникнення соціології, адже це результат поєднання цілого ряду інтелектуальних, соціальних та політичних факторів, що пересіклися в певний історичний період і у певній точці світового культурного простору.

Цим періодом стала I половина XIX ст., а цією точкою – Західна Європа. В той час, в тому місці відбулося народження нової науки – соціологія! Виникнення соціології та її становлення як самостійної науки пов'язане з багатьма суспільно-політичними зрушеннями, які спіткали світ Західної Європи в XVIII і XIX ст.: 1) розвиток і утвердження капіталістичного способу ведення господарства та секуляризація суспільства; 2) Велика Французька революція (1789-1794/99), точніше реакція на неї: як не допустити так соціальних потрясінь надалі; 3) Популярність, успішність та активний розвиток природничих наук; 4) Розвиток суспільних наук (історія, економіка, право, соціальна філософія, що розкрило серію проблем на межі цих наук). Це все сформулювало суспільний запит на нову науку! Потрібна була вже не просто галузь знань, а об'єктивна наука, яка б спеціалізувалася на дослідженні суспільних проблем і на накопиченні знань з цих проблем. «Прагматична» функція соціології – «добувати» знання про існуючі в суспільстві проблеми, і «передавати» їх в ті інстанції, які правомочні приймати рішення на основі цих наукових знань. І Огюст Конт у 1838 р. запропонував назву новій науці – соціологія (лат *sociō* – суспільство та гр. *logos* – слово, наука, знання).

Також слід засвоїти, що об'єкт соціології – соціальна реальність у всьому розмаїтті її проявів (при цьому соціологія не має спеціально відведеної сфери соціальних явищ). Однак, соціологія існує більше 170 років і до сьогодні існує полеміка про те, що є предметом цієї науки. Російський соціолог Володимир Ядов зазначав, що «предмет науки – це питання про те, що і як вивчати, чому і як вчити в даній галузі знань і де межі компетентності фахівця». Досить поширеним наразі є погляд, що предметом соціології виступають загальні принципи відтворювання різних форм соціальних взаємодій, у тому числі суспільства як цілісної системи соціальних взаємодій.

Важливо засвоїти, що соціологічне знання – знання про закономірності функціонування і розвитку суспільства та його підсистем як результат соціальних взаємодій. Категорії соціології – найбільш загальні поняття, які віддзеркалюють суттєві сторони її предмета, розкривають механізм прояву закономірностей, які нею вивчаються. Структура соціологічного знання – це система взаємопов'язаних уявлень, понять, поглядів, теорій соціальних процесів різних рівнів (чи то життєдіяльність окремих людей, соціальних груп чи суспільства в цілому). Особливість структури соціологічного знання: вона є не просто певною сукупністю (обсягом) інформації, уявлень і наукових понять про соціальні явища і процеси, а, перш за все, певною упорядкованою системою знань про суспільство як динамічно функціонуючий соціальний організм.

Внутрішня організація соціологічної науки. Співвідношення теорії та емпірії – в основі класифікації соціологічної системи знання за її рівнями (класифікація Роберта Мертона). Усього виділяють три рівні: 1) конкретно-соціологічні дослідження; 2) соціологічні теорії середнього рівня; 3) загальносоціологічна теорія. За рівнем досліджень виділяють: мікросоціологія та мікросоціологія.

Також слід подумати над функціями соціології, під чим розуміються основні обов'язки перед суспільством, важливі напрямки і сфери, яких стосується ця наука. Розмаїття функцій соціології – ознака її розвитку у сьогоднішній, серед основних функцій виділяють: теоретичну, описову, інформаційну, прогностичну, ідеологічну та технологічну функції.

Визнання факту множинності теоретичних та методологічних орієнтацій формує дві протилежні точки зору: 1) догматизм, що розглядає множинність як перешкоду і намагається синтезувати та створити єдину правильну теорію; 2) теоретичний анархізм, що вважає всі теорії рівноцінними і не дозволяє оцінювати або за якимось принципом ієрархізувати теорії.

Американський соціолог Роберт Мертон зазначав, що «плюралізм – це перевага, а не недолік чи перешкода і соціологи повинні шукати всі джерела з метою вирішення конкретної соціологічної проблеми». Отже, "соціальну реальність" можна розглядати з різних точок зору, що не дозволяє говорити про єдину "соціологічну теорію" як всеосяжну і визнану групу доказів, обговорення основних дисциплінарних проблем якої більш-менше закінчилося в дусі загального консенсусу. Такий підхід сформувався у тому числі і через особливості освіти, що відображено у підручниках, що формує певні парадигми як більш-менш ізольовані утворення.

Множинність парадигм в соціології – це результат низки причин:

- Зміни в самій соціальній реальності.
- Переосмислення загальнонаукової картини світу, котрі відбуваються в історії людства.
- Приналежність теоретика до тієї чи іншої культури, суспільства (національної школи тощо).

Принципові відмінності між соціологічними парадигмами визначаються відповіддю на питання: «суспільства змінюються по незалежним від людей об'єктивним закономірностям, чи зміни творять соціальні суб'єкти, колективні або індивідуальні (суб'єктивізм), або має місце те й інше?». Якщо автор погоджується з першою тезою, то він тяжіє до соціологічного реалізму, а якщо з другою тезою, то це соціологічний номіналізм. Соціологи кінця ХХ початку ХХІ століття намагаються подолати таке розрізнення і розвивають «синтетичне теоретизування», яке покликане знати протиріччя між реалізмом та номіналізмом.

ТЕМА 2. СОЦІАЛЬНА ВЗАЄМОДІЯ ТА СОЦІАЛЬНІ ВІДНОСИНИ

План

1. Соціальна дія: поняття, ознаки, структурні елементи, типи інтерпретації.
2. Типізація соціальних дій.
3. Соціальна взаємодія: поняття, форми.
4. Соціальні відносини як предмет соціології.

Контрольні питання

1. Що розумів під соціальною дією М. Вебер? Які, на його думку, особливості має соціальна дія?
2. Які типи інтерпретації соціальної дії запропонував М. Вебер?
3. Які структурні елементи будь-якої соціальної дії?
4. Які можна виділити основні типи взаємодій? В чому полягають їх особливості? Наведіть приклади.
5. Що таке соціальні цінності і яка їх роль у формуванні соціальних відносин?

Методичні поради

Вивчення даної теми передбачає знайомство з базовими соціологічними категоріями. Слід зауважити, що запропоновані поняття широко використовуються в соціології, однак єдиного підходу до їх тлумачення до сьогодні не існує. Наразі існують відмінності залежно від парадигми, теорій, метатеорій та ін. В рамках даного курсу пропонується познайомитися з такими поняттями як:

1. Дія – поняття, що характеризує елементарний акт людської активності. Раціональні та ірраціональні дії. Соціальна дія, зв'язок і взаємодія – це базисні елементи соціального життя. Часто навіть соціологію визначають як науку про соціальні взаємодії. Умовно можна виокремити такі підходи:

1) Інстинктивістський (В. Парето, В. Мак-Дугалл, З.Фрейд)

2) Раціоналістський (Г.Тард, М.Вебер, П.Сорокін, Т.Парсонс, А.Турен, Ю.Хабермас).

2. Важливо відрізнити такі два поняття як: 1) поведінка – це зовнішньо виражена взаємодія з оточуючим середовищем, що конкретизується в суб'єкт-суб'єктних та суб'єкт-об'єктних відносинах; 2) соціальна дія – це таке проявлення людської активності, що супроводжується певним суб'єктивним сенсом, має цілераціональну основу і є осмисленою самою по собі. Орієнтуючись на можливу реальну поведінку людей в житті, Макс Вебер виділяє такі типи дій: афективна дія – викликана насамперед емоційним, тобто обумовленим афектами або емоційним станом індивіда; традиційна дія – базується на тривалій звичці, наслідуванні зразка; ціннісно-раціональна дія – базується на вірі в безсумнівно-естетичну, релігійну або будь-яку іншу самодостатню цінність певної поведінки як такої, незалежно від того, до чого ця дія призведе; цілераціональна дія – якщо в її основу покладено очікування певної поведінки предметів зовнішнього світу й інших людей і використання цього очікування в якості «умов» або «засобів» для досягнення своєї раціонально поставленої і продуманої цілі. Іноді соціальну дію прирівнюють до взаємодії, але частіше розрізняють як два різні поняття. Вебер: взаємодія – це обмін між двома і більшими акторами, тоді як соціальна дія хоч і орієнтована на зовнішнє очікування, але може бути односторонньою.

3. Соціальний зв'язок – це будь-які соціокультурні зобов'язання індивідів або груп індивідів по відношенню один до одного (Е. Дюркгейм). Види соціального зв'язку: соціальний контакт – це поверховий швидко-плинний зв'язок, при якому відсутня система споріднених дій суб'єктів по відношенню один до одного; соціальна взаємодія (інтерація) – це система взаємообумовлених дій, при яких дія одного суб'єкта є причиною та наслідком відповідних дій інших.

4. Соціальні відносини у широкому сенсі, коли визначається все, що відноситься до суспільства на відміну від природних явищ (тобто термін рівнозначний слову «суспільний»). У вузькому сенсі СВ розглядаються як складова суспільних явищ, що стоять в одному ряді з іншими – економічними, політичними. Такий підхід корелює з поділом суспільства на сфери: економічну, політичну, культурну, соціальну.

Соціальні відносини – це усвідомлені сукупності значущих для людей взаємодій, що повторюються. Якщо індивіди співвідносять свої взаємодії за своїм сенсом один з одним і дотримуються зразків відповідної поведінки, тоді можна казати про встановлення між ними певних СВ. Взаємодії (контакти, одиничні дії) стають СВ завдяки цінностям та ціннісним орієнтаціям, на які індивіди та групи людей орієнтуються і бажали б досягнути.

ТЕМА 3. СОЦІАЛЬНІ ГРУПИ. СОЦІАЛЬНІ ОРГАНІЗАЦІЇ. СОЦІАЛЬНІ ІНСТИТУТИ

План

1. Визначення соціальної групи та її види.
2. Поняття «соціальна організація».
3. Соціальні організації: основні риси і чинники функціонування.
4. Поняття «соціальний інститут». Інституціоналізація як соціальний феномен.
5. Види і функції соціальних інститутів. Базові соціальні інститути та методологія їх вивчення.

Контрольні питання

1. Чому для соціології важливо вивчати соціальні спільноти і групи?
2. Які основні ознаки соціальної групи? За якими критеріями визначається приналежність індивіда до конкретної соціальної групи?
3. Дайте визначення поняття «соціологія організацій». Висвітліть виникнення та сутність соціальних організацій.
4. Опишіть механізм побудови соціальних організацій та основні чинники їх функціонування.
5. Чому поняття «соціальний інститут» посідає одне з центральних місць у соціології?
6. Охарактеризуйте основні ознаки соціального інституту. Які умови виникнення і становлення соціальних інститутів?
7. Охарактеризуйте умови успішного функціонування соціальних інститутів. У чому полягають основні функції та дисфункція сучасних соціальних інститутів в Україні?

Теми доповідей

1. Особливості та переваги макросоціологічного підходу до аналізу суспільства.
Особливості

Методичні поради

Становлення соціальної групи – складний процес її соціального дозрівання, пов'язаний з усвідомленням свого положення, спільності інтересів, цінностей, формуванням групової свідомості і норм поведінки. Саме це перетворює групу людей на суб'єкт соціальної дії. Важливі ознаки групи – самоідентифікація, спільне відстоювання інтересів. Як і соціальні взаємодії, соціальні групи (спільноти) можуть класифікуватися по різних підставах.

Наголосіть, що у суспільстві функціонують також численні соціальні організації, під якими розуміють спеціально утворені об'єднання людей, спрямовані на досягнення конкретних цілей у

певній галузі суспільного життя. Виявіть в яких аспектах вони мають спільні ознаки з соціальними інститутами.

Виокреміть саме ті риси, які є притаманні лише соціальним організаціям. При цьому треба проаналізувати сутнісні характеристики соціальних організацій за такими компонентами: 1) часом створення; 2) на підставі чого (певного рішення) утворено організацію; 3) цілями та завданнями організації; 4) структурою та рівнем її формалізації; 5) особливостями розподілу праці; 6) координацією дій; 7) змістом управління. Відповідно до цього розв'яжіть питання про типологізацію соціальних організацій. Відзначте, що основним критерієм при цьому є масштаби та особливості формалізованості соціальної структури цих утворень. Зауважте, що найбільш поширеними типами соціальних організацій визначають бюрократичні; тоталітарні та добровільні. Їх аналіз передбачає встановлення Вами мети діяльності, визначальних рис (статусів і ролей, ступеня підготовки членів та їхньої відповідальності, норм і правил, що регулюють життєдіяльність організації, ієрархії влади), позитивних та негативних сторін у діяльності.

Суспільство прагне виробити певні норми поведінки своїх членів, регулювати відносини між соціальними групами, організаціями, спільнотами, індивідами, забезпечити передачу соціального досвіду наступним поколінням. Тому потрібно розкрити сутність соціальних інститутів, покликаних реалізовувати вище перелічені завдання. Передусім простежте еволюцію поглядів на природу соціальних інститутів. Далі доцільно виокремити визначальні риси соціального інституту. Покажіть, як проблема нормального функціонування соціальних інститутів нерозривно пов'язана з процесом їхнього виникнення, набуття ними нових соціальних якостей і причин зникнення, який прийнято називати інституалізацією. Вкажіть на умови та чинники, що сприяють цьому процесу. Охарактеризуйте особливості інституалізації в аграрному, індустріальному, постіндустріальному суспільствах. Простежте специфіку протікання інституалізації в сучасному українському суспільстві, зокрема, таких інститутів як право; мораль; економіка; збройні сили; політичні інститути.

Соціальні інститути створюються з метою забезпечення життєдіяльності суспільства та його окремих сфер. Яким чином на їхній розвиток впливають конкретно-історичні умови, внутрішні та зовнішні фактори. Сконцентруйтеся на розкритті цих факторів, а також розкрийте структуру соціальних інститутів. Поясніть, як відбувається зміна структури соціальних інститутів у процесі системної трансформації суспільства. З'ясуйте, чому нерідко трапляються випадки, коли соціальний інститут стає за своїм змістом асоціальним і відіграє дисфункційну роль. Проілюструйте фактами з історичного минулого України та інших країн світу різні сторони діяльності таких соціальних інститутів як держава; економіка; церква; релігія (позитивні та негативні аспекти).

Продемонструйте наскільки спільними для соціальних інститутів є такі функції: регулятивна; відтворення; безперервності суспільних відносин; інтегративна; комунікативна. Їх визначальні риси виявіть та обґрунтуйте. Поясніть відмінність між прихованими та явними функціями соціальних інститутів і наслідки значної розбіжності між ними. Зрозумійте, що не менш важливим аспектом даного питання є проблема класифікації соціальних інститутів (видів та критеріїв їхньої типологізації). Знання про цей аспект можна поглибити, підготувавши доповіді та реферати, у котрих відобразить погляди в соціології на цю проблему, значення певних груп соціальних інститутів в житті суспільства та його соціальних підсистем.

ТЕМА 4. ОСОБИСТІСТЬ У СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНИХ ЗВ'ЯЗКІВ

План

1. Особистість: сутність і соціологічні концепції.
2. Соціологічна структура особистості.
3. Проблеми взаємодії особистості і суспільства.
4. Поняття соціалізації особистості.
5. Фактори соціалізації особистості.

Контрольні питання

1. Відмінності поняття « особистість» у соціології від представлення у рамках окремих наук. Співвідношення понять «людина», «особистість», « індивід», «індивідуальність».
2. Центральні теорії розвитку особистості.
3. Соціальні статуси і ролі.
4. Поняття соціалізації особистості.
5. Під впливом яких факторів відбувається соціалізація особистості?
6. Які етапи соціалізації ви можете виділити на своєму життєвому шляху? З'ясуйте, які соціальні властивості формування на кожному з цих етапів, проаналізуйте роль соціальних інститутів у формуванні цих властивостей.

Методичні поради

Людина є учасником найрізноманітніших соціальних груп, організацій, спільнот, інститутів. Покажіть як вона реалізовує себе як у суспільстві і чому однією з її головних характеристик є особистість. Водночас відзначте, що в людині нерозривно пов'язані біологічні та соціальні аспекти, котрі слід розкрити через аналіз таких якісних сторін як: «індивід»; «особа»; «індивідуальність»; «особистість». Продемонструйте своє розуміння перелічених понять. Особливу увагу відведіть аналізу визначальних положень концепцій та теорій особистості, що з'явилися в ХХ ст.: неофрейдизму; символічного іонізму; інтеракціонізму; феноменології; структурного функціоналізму (рольова концепція особистості); теорії соціальної установки; теорії соціальних диспозицій; теорії референтної групи.

Далі зупиніться на висвітленні однією з важливих проблем, що вивчають зарубіжні та вітчизняні соціологи, якою є соціологічна структура особистості. Виділіть основні риси, притаманні особистості. Зауважте, що особливе місце в структурі особистості займає соціальна поведінка. Пам'ятайте, що провідну роль у її формуванні виконують потреби та інтереси, цінності та мотиви, соціальні норми і переконання, котрі на думку соціологів, становлять внутрішню структуру особистості. Тому розкрийте сутнісні сторони кожного з цих елементів, простежте головні механізми та умови їх становлення, зокрема, в українському соціумі. Подібний аналіз дозволить Вам краще розуміти питання про формування соціальної якості людини та компоненти, що включаються до неї. Тепер перейдіть до становлення змісту поняття «соціальний тип особистості», що сприятиме виявленню відмінності у трактуванні соціологією статусу та ролі

особистості в суспільстві. Водночас покажіть, як соціологи інтерпретують такі типи особистості: ідеальний; нормативний; реально існуючий.

Зупиніться на системному аналізі процесу соціалізації, який передбачає концентрацію уваги на таких моментах: чинники соціалізації; види соціалізації; етапи соціалізації; агенти соціалізації; кризові періоди соціалізації; ресоціалізація і десоціалізація та обставини їхнього протікання.

Підкресліть, що соціалізація як процес має двосторонній характер, який полягає у взаємовпливі особистості та суспільства. З'ясуйте зміст засад соціалізації: імітація; ідентифікація; почуття сорому та провини, та неоднорідність їхнього розуміння різними вченими. Спробуйте прослідкувати роль особистості як суб'єкта та об'єкта соціальної взаємодії.

Завершіть розгляд питання порівняльною характеристикою процесів соціалізації в розвинутих суспільних системах і суспільствах перехідного типу. Спробуйте обґрунтувати причини відмінностей між ними.

ТЕМА 5. СОЦІАЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ ТА ДЕВІАЦІЯ

План

1. Сутність соціальної девіації.
2. Теорії девіантної поведінки. Причини і види девіантної поведінки
3. Соціальний контроль.

Контрольні питання

1. Яка поведінка називається девіантною?
2. У чому проявляється позитивна та негативна спрямованість девіацій?
3. Як можна відрізнити девіантну поведінку від нормативної?
4. Які існують теоретичні підходи до пояснення соціальних девіацій?
5. Що таке соціальний контроль?
6. Які види соціального контролю ви знаєте?
7. Які існують теоретичні підходи до побудови та організації соціального контролю?
8. Яка специфіка соціальних девіацій в сучасному українському суспільстві?

Сформулюйте їх причини.

Контрольні питання

1. Корупція: історія та сучасність.
2. Феномен тероризму в сучасному суспільстві.

Методичні поради

Слово девіація походить від лат. *deviatio* – відхиляюся. Воно означає відхилення від норми. Відтак для розуміння цього явища слід усвідомити те, що є соціальною нормою. *Соціальна норма* (від лат. *norma* – зразок) – це *вимоги, побажання і очікування відповідної поведінки, яка схвалюється суспільством*. Функціонування соціальних норм визначається об'єктивною необхідністю в упорядкуванні суспільних відносин. За допомогою норм суспільство, окремі

спільноти, групи регулюють, контролюють, оцінюють та спрямовують поведінку громадян. Соціальні норми формуються на підставі соціальних цінностей. Вони виражаються в уявленні людей про належну, припустиму, можливу, бажану, прийнятну і, навпаки, про небажану, неприйнятну, неприпустиму поведінку.

Соціальні норми забезпечують стабільність суспільства, його нормальне відтворення, захист від зовнішніх та внутрішніх загроз. Вони інтегрують, впорядковують, підтримують суспільство у життєздатному стані, регулюють увесь спектр суспільних відносин. Соціальні норми охоплюють практично всю сукупність соціально значущих актів поведінки. Норми права при цьому закріплюють лише найбільш суттєві з соціальних норм. Відтак *соціальною девіацією* є вчинки, діяльність людей, соціальних груп, які не відповідають встановленим у даному суспільстві нормам та визнаним стандартам поведінки. *Девіантна поведінка* – це практичний прояв соціальної девіації, це поведінка, що не відповідає суспільним цінностям і нормам, як моральним, так і правовим.

Визначаючи категорію девіації, слід враховувати, що це явище може мати як індивідуальний, так і суспільний характер. У першому випадку це вчинки, дії людини, що не відповідають офіційно встановленим чи фактично сформованим у даному суспільстві нормам. У другому, девіація – це соціальне явище, виражене у масових формах людської діяльності, яке не відповідає офіційно встановленим нормам. Якщо значна частина індивідів не бажає дотримуватись загальних норм, виникає *аномія – стан суспільства, в якому значна частина його членів, знаючи про існування зобов'язальних норм, ставиться до них негативно або байдуже*. Така ситуація виникає внаслідок різких змін в соціальній структурі, наприклад, під час або внаслідок економічних та суспільно-політичних катаклізмів та криз. Боротьба з соціальними девіаціями та їх профілактика – природна функція суспільства яка здійснюється засобами соціального контролю. *Соціальний контроль* – це практика соціальних груп з визначення і заохочення поведінки, що відповідає соціальним нормам, та застосування санкцій до поведінки, що порушує прийняті норми.

Подальшим кроком у вивченні теми буде ознайомлення з визначальними рисами основних елементів соціального контролю: цінності; соціальні норми; звички; звичаї; технічні правила. Особливу увагу зверніть на сутність, структуру, види соціальних норм. Розгляд питання пов'язані з проблемою девіантної та деліквентної соціальної поведінки, які прийнято вважати різновидами відхилень від усталеної в даному суспільстві поведінки. Пам'ятайте, що девіантна поведінку не можна однозначно вважати лише асоціальною, оскільки нерідко є сигналом про негаразди в житті суспільства, котрі треба долати. При цьому варто врахувати, що окремі різновиди девіантної поведінки можуть ставати панівними та позитивними формами соціальної поведінки.

ТЕМА 6. СОЦІАЛЬНА НЕРІВНІСТЬ, СТРАТИФІКАЦІЯ ТА МОБІЛЬНІСТЬ

План

1. Рівність та нерівність як проблема теоретичної соціології.
2. Базові поняття теорії стратифікації. Сутність і функції соціальної стратифікації.
3. Соціальна мобільність в соціологічному знанні.

Контрольні питання

1. Як співвідносяться між собою біологічна і соціальна нерівність?
2. Які причини існування й усталеного відтворення соціальної нерівності?
3. Чи пов'язана горизонтальна мобільність зі зміною статусу?
4. Чи може соціальна мобільність виступати показником «відкритості» або «закритості» того чи іншого суспільства?
5. Які соціальні проблеми може викликати екстремальна маргіналізація?

Методичні поради

В даній темі ми розглянемо тісний зв'язок трьох фундаментальних понять соціології – соціальної нерівності, соціальної стратифікації на мобільності.

Тема соціальної нерівності в науці активно розробляється з часів епохи Просвітництва. Дж. Локк, Т. Гоббс, Ж.-Ж. Руссо поставили питання про те, що в кожному суспільстві існують відмінності між людьми, як з об'єктивних (економічних, професійних, освітніх), так і з суб'єктивних (ціннісні орієнтації, стиль життя) характеристик. Ці відмінності, будучи привнесеними в ті чи інші соціальні відносини, породжують соціальну нерівність.

Соціальна нерівність – це поняття, що характеризує неоднаковий доступ (або неоднакові шанси доступу) до суспільно цінних благ, що витікає із приналежності до різних груп або із заняття різних суспільних позицій, а не з якихось тілесних або психічних особливостей. Основними джерелами можуть виступати: матеріальні блага (багатство); влада – такі відносини між людьми, при яких існує ймовірність, що одна із сторін здійснить свою волю навіть всупереч опору іншої сторони; престиж – суспільна повага, визнання, яке виражено по відношенню до однієї людини або групи. Найвищим виразом престижу є слава.

Слід звернути увагу на погляди П.Штомпки, який виділив три типи ідеології, що по-різному пояснюють нерівності: елітарні; меритократичні.

Другим поняттям цієї теми є стратифікація, що є запозиченим у геологів. Воно латинського походження (спочатку *stratum* означало «покривало, постіль»). Очевидно, що люди різняться в багатьох відносинах, і далеко не всі ці відмінності приводять до утворення соціальних шарів (страти). Прошарки складаються на основі таких відмінностей, в яких проявляється нерівність між членами суспільства. Що це за відмінності? У найзагальнішому вигляді нерівність означає, що люди живуть в умовах, за яких вони мають нерівний доступ до обмежених ресурсів матеріального і духовного споживання. У тих випадках, коли ці відмінності між людьми з доступу до обмежених благ набувають характеру ієрархічного ранжирування, можна говорити про наявність в суспільстві соціальної стратифікації, тобто системи соціальних шарів (страти). Прошарки можуть бути виокремлені: 1) штучно, шляхом побудови соціологічних рнгових параметрів; 2) реально – відобразити соціальну дистанцію або систематичну ексклюзію (виключення, наприклад кастові системи Індії).

Стратифікацію можна розглядати н макро-, мезо- та мікрорівнях (Шкаратан, Радаєв). Також поділити функціоналістський та структуралістський підходи до стратифікації.

Тобто, під поняттям соціальна стратифікація можна розуміти внутрішній ієрархічний розподіл суспільства на соціальні групи, представники яких володіють різними життєвими шансами і різним стилем життя.

Третє питання присвячене питанню мобільності. Класичною роботою в галузі соціальної мобільності є робота Питирима Сорокіна «Social Mobility, Its Forms and Fluctuation» (1927). П. Сорокін стверджував, що соціальна мобільність – це «... будь-який перехід індивіда чи соціального об'єкта (цінності), тобто всього того, що створено або модифіковано людською діяльністю, з однієї соціальної позиції в іншу». Існує два основних типи соціальної мобільності: горизонтальна і вертикальна. Слід вивчити, що соціальна мобільність може бути класифікована на основі інших ознак: добровільна, вимушена; зовнішня, внутрішня; кваліфікаційна; міжпоколінна, всередині покоління; організована, неорганізована; територіальна; галузева; між альтернативними галузями. Показники мобільності: швидкість мобільності, об'єм мобільності; для територіальної мобільності: обсяг і структура міграції, імміграції, еміграції.

ТЕМА 7. СУСПІЛЬСТВО, ЙОГО ОЗНАКИ ТА ТИПОЛОГІЯ

План

1. Суспільство: поняття, сутнісні ознаки.
2. Критерії типологізації суспільства.
3. Порівняльна характеристика різних типів суспільства.
4. Обриси сучасного суспільства з точки зору його ключових характеристик: макдональдизоване суспільство, суспільство ризику, мережеве суспільство та ін.

Контрольні питання

1. Що таке суспільство? Чому людина не може існувати за межами суспільства?
2. Які основні значення надаються терміну «суспільство»?
3. Як співвідносяться макросоціологічний і мікросоціологічний підходи до пізнання суспільства?
4. Які соціологічні критерії суспільства виділив Е. Шилз?
5. Як співвідноситься колективне й індивідуальне у функціонуванні і розвитку суспільства?

Методичні поради

Поняття «суспільство» є ключовим у соціології, однак фактично дане поняття в кожній теорії реінтерпретується та визначає нові межі. Поняття «суспільство» в науковому знанні активно використовується лише з 18 століття. До того часу в науці оперували поняттям «держава» в його конкретному прочитанні: «царство», «князівство», «імперія», «ханство», «поліс» і т. ін.

Різними аспектами, функціями суспільства, особливостями його розвитку займалися і займаються практично всі соціологи, але найбільш вагомий внесок у його соціологічне розуміння і теоретичне пояснення внесли К. Маркс, Р. Зіммель, М. Вебер, П. Сорокін, Т. Парсонс, Е. Гіденс, Н. Луман, Д. Белл, Дж. Александер, М. Кастельс.

Однак на початку вивчення теми слід засвоїти тези Едварда Шилза, який виділив наступні критерії спільноти, які необхідні для того, щоб вважати її суспільством: спільнота не входить ні в які об'єднання, які роблять її частиною більшої системи; шлюби укладаються між членами

спільноти; поповнюється переважно за рахунок дітей тих людей, які вже є визнаними представниками спільноти; має територію, яку вважає своєю власною; має загальну систему управління; має власну назву та власну історію; існування спільноти є довшим середнього терміну життя окремого індивіда; у спільноті існує специфічна культура – загальна система цінностей, яка забезпечує згоду між її членами.

Таким чином, можна сказати, що суспільство – особливий тип організації соціального життя, що включає все різноманіття стійких соціальних взаємодій і має здатність до саморегуляції і самовідтворювання, спонукаючи людей, тих, що мешкають у певному просторі, відтворювати в своїх діях єдину тканину різноманіття соціальних взаємодій. Ознаки суспільства – це стійкі межі, характеристики, які дозволяють відрізнити суспільство як цілісне соціальне утворення від всіх інших (від соціальної реальності, соціальних відносин, інститутів, спільнот, культури), а саме: територія; універсальність; автономність і саморегулятивність; інтегративність; цілісність; цілепокладання; функціональність; структурність; системність.

При вивченні другого питання слід мати на увазі, що різниця між суспільствами проявляється як явно (мова спілкування, культура, географічне положення, політичний устрій, рівень благополуччя та ін.), так і неявно (рівень стабільності, ступінь соціальної інтеграції, можливості для самореалізації особистості). Наприклад, в рамках марксистського підходу основою типологізації полягає у використанні двох критеріїв – спосіб виробництва і форма власності – у розвитку суспільства виділялось 5 суспільно-економічних формацій. Перехід від однієї до іншої формації здійснюється в результаті соціальної революції, яка виступає як розв'язання конфлікту між зростанням виробничих сил і застарілою системою виробничих відносин.

З іншого боку, в соціології більш поширеним є еволюційний підхід, що представлений низкою авторів та версій. Традиційним в соціології є поділ суспільства на традиційне й індустріальне (сучасне). У розробку цих понять значний внесок зробили німецький соціолог Ф. Тьонніс, французький соціолог Р.Арон, американський соціолог і економіст У. Ростоу. Теорія індустріального суспільства набула найбільшого поширення в 60-ті роки ХХ ст., а в 70-ті роки вона доповнюється концепцією постіндустріального суспільства, яку розробляли в американській (Д. Белл, О. Тоффлер) і західноєвропейській (А. Турен, Ж. Фурастьє) соціології. Термін «індустріальне суспільство» вперше запропонував Сен-Сімон, який цим підкреслив іншу основу нового суспільства, порівняно з традиційним. На сьогодні найбільш уживаним залишається класифікація Д.Бела, який запропонував виділити доіндустріальне, індустріальне та постіндустріальне суспільство.

Також суспільства можна класифікувати: 1) за критерієм соціального контролю та свободи індивіда. Карл Поппер використовує поняття відкритого та закритого суспільств, основною відмінністю між якими є – співвідношення соціального контролю і свободи індивіда. Карл Поппер: «Магическое, племенное или коллективистское общество, мы будем называть закрытым обществом, а общество, в котором индивидуумы вынуждены принимать личные решения, – открытым обществом»; 2) за політичним критерієм: тоталітарні суспільства; авторитарні суспільства; демократичні суспільства.

Важливо усвідомити, що обриси сучасного суспільства можна виділити з точки зору його ключових характеристик. Так, варто познайомитися з концепціями: Горана Терборна, який запропонував концепцію мультикультурних суспільств; Джорджа Ріцера з концепцією «макдональдизації суспільства»; Жана Бодріяра з поглядом на сучасне суспільство як суспільство

симулякрів; Ульріха Бека з концепцією суспільства ризика; Мануеля Кастульса з теорією інформаційного капіталізму.

Е. Гідденс зазначив, що сучасні суспільства з моменту їх виникнення були «інформаційними суспільствами». Наразі інформаційне суспільство розглядається як «суспільство знань». Природа знання така, що воно стає фактором культурного й соціального життя лише тоді, коли воно пізнається, розуміється і затребуване в тому чи іншому людському досвіді, людській практиці. Як продукт взаємодії попереднього розвитку науки й культури і сучасних досліджень, знання пов'язують історію, покоління. Характеристика знань за їх змістом у сучасному суспільстві концентрується навколо уявлень про них як про такі, що: відносні; історичні (локалізовані в соціальному часі); контекстуальні (мають значення і цінність лише в конкретних ситуаціях).

ТЕМА 8. ГЛОБАЛІЗАЦІЯ В СОЦІОЛОГІЧНОМУ ВИМІРІ

План

1. Глобальна спільнота як об'єкт соціологічного вивчення. Глобалізація як характерне явище нашої сучасності. Багатомірність поняття «глобалізація» в соціології.
2. Теорії глобалізації: їх сутність, еволюція, класифікація.
3. Образи глобального порядку або чотири картини глобалізації (за П. Штомпкою).

Контрольні питання

1. Як, за У. Беком, співвідносяться поняття «глобалізм», «глобальність» і «глобалізація»?
2. За якими параметрами У. Бек пропонує оцінювати масштаби і межі глобалізації?
3. До яких соціальних наслідків приводить гібридизація культури під впливом глобалізації?
4. Які зміни відбуваються під впливом глобалізації культури у суспільній свідомості?
5. Що таке «глобальна солідарність» і за яких умов вона можлива?

Теми доповідей

1. Головні етапи та тенденції трансформації українського суспільства.
2. Вплив сучасних технологій на розвиток суспільства.

Методичні поради

Глобалізація як ключове поняття увійшло до соціологічного словника з 80-х років ХХ століття. В даний час в соціології існує безліч концепцій глобалізації. Кожна з них будує свою модель, використовуючи бажану методологію, виводить своє визначення поняття глобалізації, обґрунтовує тимчасові можливості та межі глобалізації. Кожна теорія виявляє і стверджує свої статичні / динамічні, вертикальні / горизонтальні параметри виміру процесу і явища глобалізації і виробляє на їх основі свою систему функцій і координат. Можна виділити такі основні трактування глобалізації: 1) глобалізація як вид модернізації (Р. Робертсон, М. Фезерстоун, Дж. Рітцер, Ф. Фукуяма, С. Хантінгтон); 2) глобалізація як продовження модернізації (Е. Гідденс, У. Бек, Ю.

Габермас); 3) глобалізація як якісно новий етап розвитку соціальної системи, який настає після модернізації (Я. Пітерс, Д. В. Іванов).

Окремо варто зупинитися на «світ-системній» моделі І. Уоллестайна. Згідно вихідної концепції цього вченого, існування окремих, суверенних спільнот є фікцією, адже спільноти чи національні держави – це частина системи держав або національних територій. Суспільства завжди взаємопов'язані: окремі суспільства є частинами більших соціальних одиниць, які І. Уоллестайн назвав «світовими системами». З його точки зору сьогодні сформувалися три групи: центр та периферія, між якими існує напівпериферія. Послідовні прихильники парадигми світової системи заперечують використання терміну «глобалізація», розглядаючи його як усього лише данина кон'юктурі. Лідер критиків дискурсу глобалізації І. Уоллестайн вважає, що «цей дискурс є насправді гігантською лжеінтерпретацією (misreading) сучасної реальності – обманом, нав'язаним нам владними групами і, навіть гірше, обманом, який ми самі собі нав'язали, найчастіше від відчаю».

Менш послідовні прихильники парадигми світової системи, орієнтовані на панівний у сучасній соціології дискурс, адаптували поняття глобалізації і створили перші теоретичні моделі глобалізації. Прикладами тут може служити робота Е. Гідденса «Наслідки сучасності» (1990) та робота Л. Склера «Соціологія глобальної системи» (1991). Глобалізація Е. Гідденсом визначається як «інтенсифікація поширення на весь світ (worldwide) соціальних відносин, які пов'язують віддалені місця (localities) таким чином, що локальні події формуються подіями, що відбуваються за багато миль від них, і навпаки». Е. Гідденс розглядає глобалізацію як пряме продовження модернізації, вважаючи, що сучасності (Modernity) внутрішньо притаманна глобалізація. Сучасна соціальна система формується в чотирьох інституційних вимірах, і, відповідно, глобалізація також розглядається в чотирьох вимірах. Ці виміри: А) суть світова капіталістична економіка, Б) система вільних національних держав, В) світовий військовий порядок, Г) міжнародний поділ праці.

Завдання для самостійної роботи

ТЕМА 1. СОЦІОЛОГІЯ ЯК НАУКА: ПРЕДМЕТ, ОБ'ЄКТ, СТРУКТУРА ТА ФУНКЦІЇ

Завдання

1. Як Ви розумієте вислів Ч. Р. Мілса «Перший урок соціології полягає в тому, щоб допомогти людині знайти себе в контексті своєї епохи»?

ТЕМА 2. СОЦІАЛЬНА ВЗАЄМОДІЯ ТА СОЦІАЛЬНІ ВІДНОСИНИ

Завдання

1. На думку Е. Дюркгейма, індивід у суспільстві абсолютно не вільний, тому що підпорядкований колективу, перебуває під соціальним тиском. Відповідно до Вебера, в основі соціальності, лежить соціальна дія, тобто індивід є вільно перетворюючою суспільство силою. Яка із цих точок зору імпонує Вам більше? Чому? Обґрунтуйте свій вибір.

ТЕМА 3. СОЦІАЛЬНІ ГРУПИ. ПОНЯТТЯ СОЦІАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ: ФОРМИ, ВИДИ, ФУНКЦІЇ. ПОНЯТТЯ СОЦІАЛЬНОГО ІНСТИТУТУ

Завдання

1. Напишіть автобіографію і проаналізуйте її з наступних точок зору: - у полі дії яких соціальних інститутів Ви перебували від народження?; - у чому виявлявся їхній вплив на Вас? Якщо він мав суперечливий характер, то в чому це виявилось і як долалися ці конфлікти; - якою є система Ваших статусів та ролей, до якої соціальної страти Ви себе зараховуєте?

ТЕМА 4. ОСОБИСТІСТЬ У СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНИХ ЗВ'ЯЗКІВ. СОЦІАЛІЗАЦІЯ: ПОНЯТТЯ, ЕТАПИ, ФОРМИ ТА ФУНКЦІЇ

Завдання

1. Розгляньте роль дитячої гри в процесі соціалізації. Як роль дитячої гри трактується з точки зору символічного інтеракціонізму? Поміркуйте над тим, які ролі засвоюються дітьми поза гральної обстановки. А які ролі засвоюються в цьому випадку дорослими? Наведіть приклади.

ТЕМА 5. СОЦІАЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ ТА ДЕВІАЦІЯ

Завдання

1. Як Ви думаєте, чому в сучасній Україні спостерігається зростання інтенсивності всіх форм девіантної поведінки?

ТЕМА 6. СОЦІАЛЬНА НЕРІВНІСТЬ, СТРАТИФІКАЦІЯ ТА МОБІЛЬНІСТЬ

Завдання

1. Нині, за різними оцінками, від 3 до 5 млн. громадян України працюють за кордоном. Як це явище можна описати з точки зору теорії соціальної мобільності, враховуючи, що значна їх частина планує повернутися в Україну

ТЕМА 7. СУСПІЛЬСТВО, ЙОГО ОЗНАКИ ТА ТИПОЛОГІЯ

Завдання

1. Оберіть одну з перспектив аналізу сучасного суспільства та охарактеризуйте українське суспільство як суспільство знань, як суспільство ризику, як інформаційне суспільство, як рефлексивне суспільство. Які ще перспективи Ви вважаєте доцільним використати для опису ситуації в Україні?

ТЕМА 8. ГЛОБАЛІЗАЦІЯ В СОЦІОЛОГІЧНОМУ ВИМІРІ

Завдання

1. Маклюен для характеристики єдиного загальносвітового простору, що формується, використовує метафору "глобальне село". Якими властивостями він його наділяє? Які наслідки для суспільства та особистості воно спричиняє? У чому полягає небезпека "глобального села"?

Контрольна робота

Студенти готують Аналітичну довідку, яка повинна бути проблемно орієнтованою, тобто спрямованою на вирішення конкретної проблеми українського суспільства, але в контексті світових тенденцій. Вкрай важливо використовувати емпіричний матеріал як з вітчизняних, так і світових баз даних.

Шрифт – Times New Roman, 14; поля: верхнє та нижнє по 2,0 см, ліве – 2,5 см, праве – 1,5 см; відступ перший рядок – 1,25 см; міжстроковий інтервал – 1,5, «вирівнювання тексту «за шириною». За такими вимогами загальний об'єм основного тексту як правило в межах 8-10 сторінок (без Титульного аркушу та Списку використаних джерел).

Орієнтовний список тем контрольних робіт

1. Особливості соціальної структури українського суспільства.
2. Динаміка цінностей в українському суспільстві.
3. Особливості соціальної нерівності в сучасному українському суспільстві.
4. Міграції та міграційні потоки в сучасному світі.
5. Соціологічний портрет української бідності.
6. Маргінальні групи в соціальній структурі сучасного українського суспільства.
7. Соціальна мобільність населення в умовах трансформації українського суспільства.
8. Девіантна поведінки в сучасній Україні: соціологічний аналіз.
9. Сучасні субкультури в Україні: види та особливості функціонування.
10. Релігійна ситуація в Україні: соціологічний портрет.
11. Криза довіри до соціальних інститутів та організацій в українському суспільстві.
12. Українське суспільство у добу глобалізації: соціологічний аналіз.
13. Вільний час та дозвілля сучасного українця: соціологічний аналіз.
14. Травма соціальних змін (на прикладі сучасного українського суспільства).
15. Соціальні конфлікти в сучасній Україні в соціологічному вимірі.
16. Гендерні проблеми в сучасному українському суспільстві.
17. Політична еліта: особливості формування та функціонування в Україні.
18. Соціалізація особистості: особливості та проблеми в сучасній Україні.
19. Тимчасово переміщені особи в Україні: у пошуках шляхів до реінтеграції.
20. Тероризм в сучасному світі: соціологічний аналіз.

Критерії оцінювання контрольної роботи

За виконання контрольної роботи студент може отримати до 20 балів:

16 – 20 балів – студент здав роботу, яка повністю відповідає поставленим завданням, не містить граматичних та орфографічних помилок та до якої відсутні зауваження викладача по суті та змісту роботи.

11 – 15 балів - студент здав роботу, яка повністю відповідає поставленим завданням, містить 1-2 граматичні або орфографічні помилки, та отримав деякі зауваження викладача по суті та змісту роботи.

5 – 10 балів - студент здав роботу, яка відповідає більшості поставлених завдань, але отримала серйозні зауваження викладача стосовно її змісту та суті, або містить більше трьох граматичних або орфографічних помилок,.

1 – 4 бали – студент здав роботу у визначений термін без поважної причини, або в роботі виявлено значні помилки, відповіді не аргументовано.

0 балів – студент не здав контрольну роботу.

Питання для підсумкового контролю знань

Питання до іспиту

1. Соціологія в системі соціального знання. Функції соціології.
2. Соціальна дія: поняття, визначення, ознаки, структурні елементи.
3. Типізація соціальних дій.
4. Соціальна взаємодія: поняття, форми.
5. Соціальні відносини: поняття, типи.
6. Соціальний інститут: поняття, основні підходи щодо визначення соціального інституту.
7. Розвиток соціальних інститутів. Процес інституціоналізації.
8. Характеристика базових соціальних інститутів.
9. Поняття «соціальна організація». Основні підходи до виділення типів організацій.
10. Поняття «соціальна група». Класифікація соціальних груп.
11. Суспільство: поняття, сутнісні ознаки.
12. Критерії типологізації суспільства.
13. Порівняльна характеристика різних типів суспільства.
14. Соціалізація: поняття, основні теорії, різновиди, функції, агенти, етапи.
15. Соціальний контроль: поняття, значення, форми.
16. Поняття і природа соціальних девіацій. Основні теорії та концепції девіацій.
17. Види соціальних девіацій.
18. Поняття соціальної структури та її основні елементи (клас, соціальна група).
19. Базові поняття теорії стратифікації.
20. Сутність і функції соціальної стратифікації. Системні характеристики стратифікації.
21. Соціальна стратифікація постіндустріального суспільства.
22. Соціальна мобільність: поняття, види, канали.
23. Соціальна мобільність і маргінальність.
24. Глобальна спільнота як об'єкт соціологічного вивчення.
25. Багатомірність поняття «глобалізація» в соціології.

Критерії оцінювання екзаменаційної роботи

Загальна кількість балів за екзаменаційну роботу – 40 балів. В екзаменаційному білеті тестові завдання: 40 тестів оцінюються до **40 балів** (правильна відповідь 1 бал).

У разі продовження воєнного стану з заборонаю відвідування ЗВО надається можливість скласти екзамен у тестовій формі (білет містить 40 тестових завдань, оцінювання: 1 бал за кожну вірну відповідь) дистанційно на платформах Zoom, Google Classroom в курсі «Соціологія».

Приклад тестових завдань для підсумкового контролю знань

1. Соціологія – наука, яка вивчає :

- Е. Взаємодію соціальних груп, функціонування соціальних інститутів, соціальну структуру суспільства
- Ф. Відносини панування і підлягання, державний устрій та інститути влади, режими правління
- Г. Систему ринкових відносин
- Н.** Систему сімейних відносин

<p>2. Як називається функція соціології, що відповідає за розробку моделі майбутнього стану, тенденцій розвитку соціальних явищ і процесів, соціальної реальності у перспективі?</p> <p>Е. Теоретична функція F. Прогностична функція G. Функція передбачення Н. Ідеологічна функція</p>
<p>3. Термін «соціологія» запропонував і вперше використав у своїх творах:</p> <p>Е. О.Конт F. Е.Дюркгейм G. К.Маркс Н. Г.Спенсер</p>

Критерії оцінювання знань та вмінь студентів

Схема нарахування балів

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання									Екзамен	Сума
Розділ		Контрольна робота, передбачена навчальним планом						Разом		
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8			
5	5	5	5	5	5	5	5	20	60	100

T1, T2 ... T8 – теми розділів.

Критерії оцінювання поточного контролю

Студенти одержують бали за підготовленість і роботу на кожному семінарському занятті. Обов'язковим також є виконання всіх індивідуальних завдань, а також виконання контрольної роботи. Це дає допуск до здачі екзамену.

За роботу на семінарах з кожної теми студент може отримати:

5 балів – відповідь студента характеризується повним, глибоким та змістовним знанням теоретичного та практичного матеріалу з теми, вільним володінням термінами та поняттями дисципліни. Він систематично активно бере участь в обговоренні кожної теми, що вивчається, його відповіді характеризуються креативним підходом.

4-3 бали – відповідь студента характеризується повним і змістовним знанням теоретичного матеріалу з теми, вільним володінням термінами та поняттями. Але він недостатньо активно бере участь в ході обговорення теоретичних питань і допускає при виконанні практичних завдань деякі неточності, його відповіді не характеризуються креативним підходом.

2-1 бал – відповідь студента характеризується слабким і невпевненим знанням як теоретичного, так практичного матеріалу. Він допускає багато помилок у відповідях на тестові завдання та не проявляє активність в дискусіях з тем навчальної дисципліни.

0 балів – у студента дуже слабкий рівень знання теоретичного матеріалу; відсутні навички виконання завдань з навчальної дисципліни, він не приймає участі в обговоренні теоретичного матеріалу, що вивчається; студент допускає змістовні помилки у відповідях на конкретні питання і завдання.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка	
	для чотирирівневої шкали оцінювання	для дворівневої шкали оцінювання
90 – 100	відмінно	зараховано
70-89	добре	

50-69	задовільно	
1-49	незадовільно	не зараховано